

Considerații asupra conservării lemnului la Muzeul Arhitecturii Populare din Gorj de la Curtișoara

Ion Catană

O condiție *sine qua non* pentru perpetuarea vieții muzeelor etnografice în aer liber o reprezintă asigurarea unor condiții de conservare adecvate care să le permită menținerea caracterului original.

În marea lor parte construcțiile, amenajările, mobilier etc. care sunt adăpostite în aceste muzee au ca material de bază lemnul de esențe diferite care îndeplinește diverse proprietăți în ceea ce privește structura, rezistența la atacul factorilor biologici, mecanici, ș.a.

Material de natură organică utilizat încă din *illo tempore*, lemnul cunoaște de-a lungul vremii modificări esențiale ca urmare a acțiunii separate sau simultane a intemperiiilor atmosferice, luminii, factorilor chimici și biologici¹.

Însă, cei mai importanți dușmani ai lemnului sunt agenții biologici care asociați cu temperatura și umiditatea prielnice îl afectează în ceea ce privește structura fizică și chimică. Acești factori biologici au fost împărțiți în două mari categorii²:

- *insecte*;
- *ciuperci xilofage*.

Insectele xilofage³ se prezintă sub forma unor mici vietăți care se hrănesc cu substanțele conținute în lemn. Ele activează mai ales în interiorul lemnului unde traversează stadiul de la ou la adult. Cele mai nocive carii, aparțin următoarelor specii:

Carii sunt gândaci care au corpul, în general, cilindric, uneori oval alungit acoperit cu peri fini și culoarea brună ori neagră. Se fecundează în piesele afectate sau în exteriorul lor depunând ouă ovale din care ies larve după cca. 2-3 săptămâni ce sunt dotate cu mandibule foarte rezistente. În lemnul „mort” sapă o țesătură de *tunele* în diferite direcții, manifestând predilecție pentru alburn, parte a lemnului care conține substanțe suculente pentru acești dăunători.

În muzeele etnografice atacă foarte serios grinzile, șarpantele, scândurile, stâlpii, lambriurile, pervazurile, parchetul, artizanatul, tablourile, icoanele etc. Pericolul foarte mare îl constituie atunci când mai multe generații se dezvoltă în aceeași piesă care dacă nu se intervine la momentul oportun pot anula obiectul respectiv. Specialiștii apreciază că lupta împotriva carilor trebuie să debuteze

1 H.J. Plenderleith, *La conservation des antiquetes et des ceuvres d'art*, Paris, 1966, p.133-134.

2 B.A. Pândeale, *Conservarea lemnului din construcții în muzeele etnografice în aer liber*, în RM, p 78.

3 Șt. Negru, *Carii de lemn dăunători în muzee*, în RM, 2, 1966, p. 128-129.

din momentul tăierii lemnului din pădure, de recomandat fiind ulterior realizarea unui echilibru între temperatură și umiditate⁴.

Zona depozitelor trebuie să fie plană, uscată, bine aerisită de vânt și la o distanță considerabilă față de marginea pădurii. Bunurile culturale trebuie aranjate astfel încât să beneficieze de un aeraj adecvat, ideal fiind păstrarea unei distanțe de 0,25 m înălțime de la sol⁵.

Construcțiile și anexele lor sunt afectate mai puțin dacă s-au respectat întocmai normele constructive. Permanent trebuie realizat un control al pieselor de lemn când se schimbă locația lor. Se interzice utilizarea materialului atacat de carii în construcții. Totodată, bunurile culturale infestate nu trebuie introduse în case, anexe sau depozite. Pentru combaterea cariilor din piesele mari se pot folosi substanțe precum *creozotul*, *fluorura de sodiu*, *fluorsilicatul de magneziu*, *dinitrofenolul*, *dinitrocrezolul*, *ortonitrofenolul*, *carbolineum* etc.⁶. Acestea se pot aplica prin stropire, pensulare sau impregnare.

Piese mici afectate de carii se pot trata prin pensulare, stropire, impregnare, injecții și soluții saturate de naftalină, globol, creozot, terbenină în petrol proporția fiind de 3:1⁷.

O altă măsură anticari o constituie gazarea pieselor cu *sulfură de carbon*, *tetraclorură de carbon*, *cloropicrină*, *acid cianhidric* sau *dicloretan*. De asemenea, se mai uzitează și metoda cu aer cald sau aburi calzi prin care se ridică temperatura pieselor „*bolnave*” la peste 60°C. Cariii au însă și dușmani naturali cum sunt: gândacii răpitori și unele specii de viespi parazite care anihilează larvele.

Acțiunea de combatere a cariilor este dificilă deoarece acești agenți biotici viețuiesc în lemn care constituie un excelent refugiu și uneori izolator. Utilizarea diferitelor substanțe chimice trebuie să se realizeze cu foarte mare precauție pentru că o administrare deficientă poate modifica caracterul original al bunului cultural sau produce incendii, intoxicații etc.

Tratarea chimică a lemnului cu substanțe antiseptice evită pericolul acțiunii factorilor biologici. Un produs cu valențe insecticide și fungicide reale trebuie să aibă următoarele proprietăți⁸:

- să anihileze insectele;
- să ofere lemnului o perioadă cât mai mare de viață;
- să se comporte ca un insecticid și fungicid;
- să penetreze facil lemnul;
- să fie imun la manipularea sa de către om, incolor, inflamabil și necorosiv.

Substanțele chimice se împart în produși organici și produși minerali.

4 B.A. Pândelescu, *op. cit.*, p. 80.

5 *Ibidem*, p. 81.

6 *Ibidem*, p. 80; H.J. Plenderleith, *op. cit.*, p. 137-142.

7 B.A. Pândelescu, *op. cit.*, p. 79.

8 *ibidem*, p. 79; cf. Șt. Negru, *op. cit.*, p. 130.

Menționate mai sus ele au o valoare antiseptică și fungicidă importantă numai în măsura în care există mijloace tehnice specifice pentru realizarea unor operații de conservare solide. Această realitate presupune utilaje eficiente pentru tratamente, un laborator de analiză și personal calificat. De asemenea nu trebuie omise existența unor cunoștințe de micologie, microscopie, chimie etc.

Lemnul este foarte puternic atacat și de ciupercile *xilofage* care într-un mediu propice de dezvoltare provoacă într-un ritm scurt putrezirea sa. Dintre speciile de ciuperci care acționează asupra lemnului din construcții se pot aminti: *merulius lacrymans* (**Fig. 1,2**), *caniophora cerebella* (**Fig. 3,4**), *poria vaporaria* (**Fig. 5,6**) etc.

Ciupercile se înmulțesc prin spori care sunt antrenați de aer, se răspândesc repede și incubează acolo unde găesc condiții favorabile. Când germinează formează o rețea ca o pânză de păianjen care la rândul ei conține săculeț cu spori care se sparg și îi eliberează⁹. Mucegaiul creat de aceste ciuperci secretă enzime care îi permit să digere materialele organice. Cei mai importanți factori care favorizează mucegaiul sunt: umezeala ridicată, temperatura, aerul închis și întunericul. Lupta împotriva mucegaiului trebuie să aibă în vedere următoarele măsuri:

- *reducerea umidității și a temperaturilor ridicate;*
- *evitarea tratamentelor superficiale;*
- *înlăturarea riscurilor de expunere la aceste ciuperci;*
- *păstrarea curățeniei;*
- *protejarea obiectelor de praf etc.*

Alte măsuri preventive de protecție a construcțiilor, anexelor, mobilierului din lemn etc. contra unor eventuale atacuri sunt:

- *rezistența acoperișurilor la intemperii atmosferice;*
- *aerisirea tuturor încăperilor;*
- *înlăturarea posibilităților de infiltrare a umidității din sol;*
- *utilizarea în construcții a unui material lemnos cu umiditatea sub 20%;*
- *menținerea unui spațiu de aerisire între podea și sol;*
- *tratarea lemnului cu substanțe adecvate etc.*

Actualmente există pe piață o serie de produse din gama *Supralux*, *Sadolin* și *Basileum* care asigură o protecție eficientă a lemnului. Acestea au importante proprietăți:

- *astupă porii suprafețelor de lemn;*
- *inhibă umflarea lemnului uscat datorită umezelii;*
- *micșorează hidrofilitatea suprafeței prin care crește durata stratului;*
- *protejează lemnul față de ciuperci și de radiațiile U.V. ale soarelui;*
- *se impregnează bine;*

⁹ I. Oberlander-Târnoveanu, *Un viitor pentru trecut*, București, 2002, p. 57.

- *protejează lemnul față de intemperii, contra mucegaiului și înălbăstirii;*
- *protejează împotriva insectelor dăunătoare;*
- *sunt hidrofobe și formează un strat permeabil față de aer prin care umiditatea lemnului și a mediului va fi în echilibru, iar lemnul nu se deformează;*
- *formează o peliculă superficială prin care crește rezistența lemnului;*
- *evidențiază frumusețea naturală a lemnului;*
- *au durată extralungă; evidențiază decorativitatea lemnului;*
- *sunt ușor aplicabile;*
- *previn formarea de carii și mucegăire;*
- *sunt foarte economicoase etc.*
- *Se aplică prin pensulare, imersie, impregnare, infuzie, cu rola și uneori prin pulverizare.*

Tratarea bunurilor culturale cu aceste produse trebuie să se execute de către un personal specializat care să respecte întocmai indicațiile de utilizare și măsurile de protecție a muncii. De remarcat, este faptul că în asemenea operațiuni trebuie antrenat conservatorii, muzeografil, restauratorii și specialiștii din alte domenii (chimiști, biologi, arhitecți). Singurul inconvenient al acestor substanțe e că sunt foarte costisitoare. Însă, pentru a asigura o conservare superioară a unui muzeu în aer liber este necesar ca bugetul acestuia să prevadă sumele prin care să fie procurate produsele destinate tratării diferitelor obiecte afectate de ciuperci sau insecte. O altă modalitate ar fi atragerea unor sponsori serioși și iubitori de cultură populară.

FIGURI
(*imagini internet*)

Fig. 1. *Merulius lacrymans*.

Fig. 2. *Merulius lacrymans*.

Fig. 3. *Canophora cerebella*.

Fig. 4. *Canophora cerebella*.

Fig. 5. *Poria vaporaria*.

Fig. 6. *Poria vaporaria*.

BIBLIOGRAFIE

- Atanasescu, Iancu, Grama, Valeriu, *Culele din Oltenia*, Scrisul Românesc, Craiova, 1974;
- Giurescu, Constantin, C. *Principatele Române la începutul secolului al XIX-lea*, Editura Științifică, București, 1957;
- Miclea, Ion, *Curtișoara*, colecția Satele României, Sibiu, 1982;
- Moldoveanu, Aurel, *Coroziunea obiectelor metalice și mijloacele de apărare împotriva ei*, Revista Muzeelor, 1964, nr. 2, I, p. 153;
- Idem.*, *Controlul efectelor dăunătoare ale luminii asupra obiectelor de muzeu*, Revista Muzeelor, 1967, nr. 1, IV, p. 82;
- Idem.*, *Ocotirea și conservarea patrimoniului - latură importantă a activității muzeale*, Revista Muzeelor, 1984, nr. 6, XXI, p. 85;
- Idem.*, *Proiectarea activităților de ambalare, transport și depozitare*, Revista Muzeelor, 1977, nr. 5, XIV, p. 53;
- Idem.*, *Conservarea încă nerezolvată: fișa de sănătate a obiectului*, Revista Muzeelor, 1976, nr. 5, XIII, p. 36;
- Idem.*, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, Ministerul Culturii și Cultelor, Centrul pentru Formare, Educație Permanentă și Management în Domeniul Culturii, București, 2003;
- Negru, Ștefan, *Carii de lemn dăunători în muzee*, Revista Muzeelor, nr. 2, III, 1966;
- Pândelescu B.A. *Conservarea lemnului din construcții în muzeele etnografice în aer liber*, Revista Muzeelor, 3, III, 1966;
- Sachelarescu, Florica, *Antiseptizarea lemnului de fag și molid prin impregnare cu produse fungicide nelavabile realizate în Republica Socialistă România*, „*Industria lemnului*”, nr. 2/1967;
- Sachelarescu, Florica, Vintilă E. și Gheorghe, M., *Produse fungicide pe bază defluor, fabricate în R. S. România pentru protecția lemnului*, „*Industria lemnului*”, nr. 4, 1965;
- Ștefulescu, Alexandru, *Din trecutul Gorjului*, Buletin, Societatea Geografică Română, nr. 1, Atelierele grafice Socec, București, 1907;
- Udriște, Elena, *Crestături în lemn din Gorj*, întreprinderea Poligrafică Oltenia, Craiova, 1972; Vintilă, Eugen, *Protecția lemnului*, Editura tehnică, 1959;